

UDK: 314+342.71]:272-284(093.2)
314.7:272-662(093.2)
272-732.2 Franciscus, papa
Izvorni znanstveni rad
Primitljeno: Travanj, 2022.

Pavle MIJOVIĆ

Univerzitet u Sarajevu - Katolički bogoslovni fakultet
Josipa Stadlera 5
BiH - 71 000 SARAJEVO
pavlemc@gmail.com

ODREĐENI ASPEKTI KRITIČKE TEORIJE MIGRACIJA U ENCIKLICI FRATELLI TUTTI

Sažetak

Enciklika pape Franje Fratelli tutti nudi vrlo sofisticiran i ciljan kritički okvir unutar kojega je moguće promatrati mnoge suvremene fenomene, od kojih sam fenomen migracija zauzima, zbog neupitne aktualnosti i suvremenosti, privilegirano mjesto.

Rad naslovljen „Određeni aspekti kritičke teorija migracija u enciklici Fratelli tutti“ artikulira se u dvije faze, međuovisne i povezane, onoj metodološko-teorijskoj, a zatim i onoj prakseološkoj. Napredna perspektiva koju papa Bergoglio razvija sastoji se u minimiziranju granice između teorije i prakse akcentuirajući intersekcije dva spomenuta spoznajna momenta.

Prvi dio rada ima za cilj ponuditi priloge za metodološki okvir Enciklike naglašavajući aktivni pristup samom djelu, važnost sekularnog diskursa i egzistencijalne prosudbe te kritičkog pristupa fenomenu migracija.

Drugi dio rada promatra razne fenomene vezane uz migracije propitujući pri tome ustaljene koncepte poput državljanstva te afirmirajući potrebu globalnog upravljanja navedenim fenomenima (eng. global governance). Prakseološki impostiran, drugi dio rada, naglasak stavlja na komunitarne vrijednosti, poput prepoznavanja i solidarnosti, koje afirmirajući vrijednosti konkretnog čovjeka, istovremeno dezavuiraju nehumane domicilne i međunarodne oblike koji se često manifestiraju kao odgovor na migratorne fenomene.

Ključneriječi: *Papa Franjo, Fratelli tutti, kritička teorija migracija, granice, državljanstvo, globalno upravljanje.*

Uvod

Enciklika *Fratelli tutti* kao cjelina, ali i njezin dio koji se bavi fenomenima migracija (br. 128-153), donosi inovativnu metodologiju pristupa mnogim suvremenim društvenim problemima. Konkretni izazovi s kojima se ljudski „goli život“ suočava često nije adekvatno zastupljen u teorijskom i javnom diskursu. Pa onda i kada je drukčije, mišljenja smo, dominiraju pristupi koji ne uspijevaju obuhvatiti svu složenost raznih individualnih izazova, te oni stoga nisu artikulirani na adekvatan način.

Papa Bergoglio inovira diskurzivne prakse kako bi bolje i kompletnije mogao pristupiti suvremenim fenomenima, prepoznati ih kao relevantne i bitne te ponuditi određeni spektar mogućih rješenja koji se najčešće kreće u domeni primjenjivanja „najboljih praksi“. Kako bismo proniknuli u misao pape Bergoglia, potrebno je donijeti prvo metodološki okvir unutar kojega se razvijaju mnoge relevantne teme. Pristup enciklici *Fratelli tutti*, posebno dijelu koji ćemo tematizirati (br. 128-153), a koji omeđuje četvrto poglavlje, predstavlja jedan metodološki izazov. Bez relativno jasno određene metodološke opcije, svaka analiza koja pretendira biti znanstvena, lagano se pretvori u pretjerano sentimentalni diskurs, posve subjektivno određen, ili pak naglašeno formaliziran i objektivistički tekst, lišen individualnosti. Stoga, pokušaj određivanja metodološkog okvira čini nam se imperativnim, posebice iz perspektive različitih tema prisutnih u navedenom dijelu Enciklike za koji smatramo važnim donijeti jedan takav metodološki okvir koji nam pomaže znanstveno obraditi iste. Navedeni okvir posjeduje kohezivnu funkciju koja omogućuje harmonično razvijanje raznih tema unutar same Enciklike, od kojih je od našeg posebnog interesa ona vezana uz migracije. Samom fenomenu migracija posvetit ćemo drugi dio ovog rada, fokusirajući se na redefiniranje određenih društveno-političkih kategorija, poput granica, koncepta negrađana i punog državljanstva te važnosti globalnog upravljanja.

1. Prilozi za metodološki portret. Krićka teorija, sekularni diskurs i egzistencijalna prosudba

1.1. Kako čitati *Fratelli tutti*? Odnos čitatelja i djela

Enciklici *Fratelli tutti*,¹ kao uostalom i svakom diskurzivnom rodu, moguće je pristupiti iz perspektive pasivnog konzumenta riječi i ideja prisutnih u njoj. Radi se o lekturi koja se svodi na pasivnu recipijenciju te u pravilu ne iziskuje neki od oblika aktivnog angažmana prilikom pristupa istoj. Prije nego se pozabavimo raznim kontekstnim razlozima koji bi pogodovali razvijanju aktivnog stava i ispravnog metodološkog pristupa prema samoj Enciklici te idejama razvijenim u njoj, koncizno ćemo donijeti pregled dinamićnog odnosa samog čitatelja i djela iz prizme književnih teoretićara i kritićara, ponajviše Wolfganga Isera, ali dijelom i Umberta Eca. Navedeni teorijski okvir nije sam sebi svrha, već ima propedeutićku svrhu koja uvodi u samu dublju lekturu enciklike *Fratelli tutti*.

¹ Papa FRANJO, *Fratelli tutti – Soi smo braća* (3. X. 2020.), (Zagreb: KS, 2020.), (dalje: FT).

Wolfgang Iser, njemački književni teoretičar, upravo u spomenutom kontekstu naglašava važnost čitatelja koja se manifestira u aktivnom odgovoru na sam tekst. Referirajući se na ideju Romana Ingardena o konkretizaciji ili ostvarenju samog teksta, Iser smatra kako se aktivnim čitanjem razvija „inherentno dinamični karakter samog djela“.² Upravo u tom metodološkom dinamizmu Iser vidi mogućnost nadilaženja dualističkog pristupa svakom literarnom djelu i formi koje čitatelja shvaća kao subjekta, a sam tekst kao objektivnu formu. Iako je zasigurno svjestan popularnosti i relativnog konformizma ovakva načina čitanja, Iser ga konfrontira s tezom kako navedeni pristup razvija „jednu umjetnu podjelu naše osobnosti“.³ Podjele na području osobnosti, možemo dodati, na što ukazuju i bazični uvidi iz psihologije, u pravilu nisu poželjne. Iser vrlo zanimljivo integrira fenomenološku metodu iz filozofije te ju primjenjuje na navedeni suodnos čitatelja i djela. Time dobiva povoljan teorijski okvir da mnoge sfere ljudskoga, prisutne u formi doživljaja (njem. *Erlebnis*), inkorporira u odnos čitatelja i teksta. Upravo proces čitanja pridonosi aktivnoj razmjeni „anticipacije i retrospekcije“, koja se može razviti i u oblik „napredne retrospekcije“.⁴ Često teorijski uvidi, poput našega, mogu biti gotovo opterećujući, ali aktivno sudjelovanje čitatelja na samom djelu čini nam se kao prvi metodološki savjet za pristup navedenoj Enciklici.

I Umberto Eco čitatelja shvaća kao „aktivni princip interpretacije“ koji je „dio generativne slike (tal. *quadro generativo*) samog teksta“.⁵ Ovakvo shvaćanje dovodi do stvaranja *modela čitatelja*, koji je za naše potrebe dovoljno samo kratko predstaviti kao aktivan komunikacijski model između samog teksta i čitatelja. Eco podsjeća kako tekst „predstavlja lanac izražajnih sredstava koja primalac mora aktualizirati“.⁶ Budući da se ne radi samo o pasivnoj recepciji, nameće se zahtjev „da tekst postulira čitateljevu suradnju kao uvjet svoje aktualizacije“. Iako je navedeno poprilično jasno, Eco ilustrira kako je „tekst proizvod koji treba da u sklopu

² Usp.: Wolfgang ISER, „The Reading Process: A Phenomenological Approach“, Vassilis LAMBROPOULOS – David NEAL MILLER (ur.), *Twentieth-Century Literary Theory: An Introductory Anthology* (New York: SUNY Press, 1987.), 381.

³ Usp.: W. ISER, „The Reading Process: A Phenomenological Approach“, 398.

⁴ Usp.: W. ISER, „The Reading Process: A Phenomenological Approach“, 388.

⁵ Usp.: Umberto ECO, *Lector in fabula: La cooperazione interpretativa nei testi narrativi* (Milano: Bompiani, 2010.), 14. Verzija Ecova djela dostupna nam je u digitalnom (epub formatu), a na navedeno ukazujemo zbog toga što stranice digitalne verzije ne moraju nužno odgovarati onoj tiskanoj.

⁶ Ovaj dio Ecova djela dostupan je u hrvatskom prijevodu zahvaljujući prijevodu Morane Čale Knežević, stoga ga donosimo: Umberto ECO, „Model čitatelja“, *Republika* 44 (1988.), 92.

vlastitog stvaranja sadrži svoju interpretativnu sudbinu”.⁷ Model čitatelja jest skup poželjnih uvjeta što ih ustanovljuje tekst, a kojima treba udovoljiti da bi se potpuno aktualizirao potencijalni sadržaj teksta.⁸

Ni sama enciklika *Fratelli tutti* ne može biti imuna na ove teorijske odrednice te nam se kao pitanje nameće kakav to sadržaj čitatelj treba aktualizirati? No, prije toga, važno je pokušati odrediti samog čitatelja. Adresanta Enciklike treba tražiti u konkretnom pojedincu. Kada je adresant onaj kolektivnog tipa, neovisno o kome se radi, uvijek je prisutna opasnost fikcionalizacije samog kolektivnog adresanta te same publike. Walter J. Ong, američki isusovac i književni teoretičar, u svojem prilogu *The Writer's Audience Is Always a Fiction* govori upravo o tome kako je “fikcionalizirani narativ” u određenoj mjeri prisutan u svakoj komunikacijskoj formi. Primjerice, povjesničari ili znanstvenici, ili pak, ističe Ong, autor jednostavnog pisma, „fikcionaliziraju publiku” dodjeljujući joj uloge te pozivajući je da odigrava dodijeljene uloge.⁹

Papa Bergoglio omisijom adresanta naglašava aktivnu dimenziju susreta svakog čitatelja s navedenim djelom. Sam čitatelj treba aktualizirati ili ne sadržaj teksta. Posebice zato što je nemoguće apstrahirati od fenomena društveno-političkog koji gotovo da zahtijevaju aktivnu reakciju i stav samog pojedinca. Slično je i s unutarnjim fenomenima, koji su također ponekad obrađeni u Enciklici. Smatramo stoga kako omisija adresanta predstavlja intencionalnu radnju pape Bergoglia također i zbog univerzalnosti i aktualnosti obrađenih tema. Ilustracije radi, kada bi adresant bio usko specificiran, to bi značilo da se teme od općeg značenja, a navedene u Enciklici, tiču i mogu biti iskomunicirane samo tom specifičnom adresantu. Također bi značilo kako razumijevanje Katoličke Crkve ne može biti posredovano, nego samo njezinim članovima. Papa Bergoglio inovirajući diskurzivnu formu, ukazuje na jasnu, ali često zaboravljenu koncepciju kako etimološki pridjev katolički posjeduje univerzalne konotacije.¹⁰ Posebice je to jasno u komunikacijskom smislu, a također se time pokazuje i vitalnost diskursa koji donosi usmjeravajući ga javnoj sferi u najširem smislu, uvjeren kako njegovo vlastito shvaćanje može iste humanizirati. Primjer je to zasigurno jedne nove javne teologije, hrabre i teorijski i praktično fundirane.

⁷ Usp.: U. ECO, „Model čitatelja”, 95.

⁸ Usp.: U. ECO, „Model čitatelja”, 101.

⁹ Usp.: Walter J. ONG, „The Writer's Audience Is Always a Fiction”, Vassilis LAMBROPOULOS – David NEAL MILLER (ur.), *Twentieth-Century Literary Theory: An Introductory Anthology* (New York: SUNY Press, 1987.), 415.

¹⁰ Mislimo na sljedeću etimologiju: lat. *catholicus* ← grč. *katholikós*: sveopći ≈ kata- + *hólos*: sav, potpun. Preuzeto s Hrvatskog jezičnog portala na web poveznici: <https://hjp.znanje.hr>.

1.2. Kritička teorija u formi sekularnog diskursa i egzistencijalne prosudbe

Papa Bergoglio u enciklici *Fratelli tutti* kombinira različite diskurzivne forme. Podrazumijeva se, imajući na umu da ona predstavlja poseban književni rod, jedan teološki i eklezijalni pristup, očekivano, no također je prisutan i jedan neobičan i sadržajno rijedak izričaj koji smo metodološki povezali s oblicima kritičke teorije, koji posebno dolazi do izražaja kada govori o migrantskim i sličnim fenomenima. Kada govorimo o kritičkoj teoriji, referiramo se isključivo na ideju koju je razvio Max Horkheimer u svojem embrionalnom članku „Tradicionalna i kritička teorija“. Već je i iz samog naslova jasna kontrapozicija dva spoznajna momenta, onog tradicionalnog, koji posjeduje određene specifične uzuse i praktičnu svrhu, te onog kritičkog, koji ih temeljno revidira i propituje. Iako su moguće razne interpretacije, za potrebe ovog članka čini nam se najvažnije ukazati na činjenicu kako su tradicionalni spoznajni oblici bili u određenoj mjeri dualistički impostirani naglašavajući različitost subjekta i objekta. Jedan ovakav polarizirajući odnos utjecao je na veliku razliku teorije i prakse te je, napisat će Horkheimer, doveo do otuđenja u raznim formama, a posebno u obliku „razdvajanja vrijednosti i istraživanja, znanja i djelovanja“. Naime, želja za jednim isključivo objektivnim pristupom dovela je do toga da su realne činjenice ostale „izvanjske samom teorijskom razmišljanju“.¹¹ Stoga, očekivano je shvaćanje kako kritička teorija nije samo jedna od „istraživačkih hipoteza“ već predstavlja „osnovni element u povijesnom zahtjevu za stvaranje svijeta koji zadovoljava potrebe ljudskih bića“.¹² No, prije svega, radi se o smanjivanju tenzije između teorijskih uvida i obespravljenih ljudskih kategorija.¹³ Imajući na umu kako i sam Horkheimer razvija kritičku teoriju gotovo na reaktivan način i kritiku pozitivističkom pogledu na svijet, nije teško zaključiti kako se u javnom diskursu određene kategorije ljudi promatraju na relativno negativan način, s elementima stereotipizacije i predrasuda.

Papa Bergoglio želi revidirati takvo shvaćanje. Pedantna analiza misli pape Bergoglia demantirat će nemali broj njegovih kritičara koji mu često i opetovano predbacuju antiintelektualizam etiketirajući njega osobno i njegovu misao kao naivni oblik ljudske spoznaje. *Kritički aspekt* promatranja fenomena migracija u enciklici će se, u prvom redu sastojati

¹¹ Usp.: Max HORKHEIMER, „Traditional and Critical Theory“, *Critical Theory* (New York: Continuum, 2002.), 288.

¹² Usp.: M. HORKHEIMER, „Traditional and Critical Theory“, 245-246.

¹³ Usp.: M. HORKHEIMER, „Traditional and Critical Theory“, 221.

u denunciranju, prokazivanju nehumanih praksi, koje unutar suvremenih znakova vremena i nije baš teško prepoznati. Navedene znakove vremena papa Franjo prepoznaje i stavlja u napredan metodološki okvir. Često se, unatoč generalnom napretku svih znanosti i konstantnoj uzlaznoj putanji njihova razvitka, teško oteti dojmu kako razne teorijske odrednice ne uspijevaju na adekvatan način *prepoznati* plejadu obespravljenih, marginaliziranih i isključenih iz širih društvenih dinamika. Ne prepoznavanje istih ne dokida njihovo postojanje te egzistencijalnu muku koju proživljavaju. Kritički aspekt nameće se kao relevantan u ovom kontekstu, posebice iz perspektive prepoznavanja kategorija ljudi koji teret egzistencije nose na nešto veći način. Osobe unutar migratornih dinamika, neovisno radilo se o migrantima, izbjeglicama, tražiteljima azila, interno ili eksterno raseljenima, zasigurno proživljavaju egzistencijalne drame na mnogo intenzivniji način. No, često, ponekad i u pravilu, oni nisu prepoznati unutar određenih teorijskih sustava, a zatim i onih društveno-političkih.

Uz ovaj kritički aspekt, koji smo koncizno predstavili, *sekularni diskurs* predstavlja drugi konstitutivni element Bergoglieve metode. Pod pojmom sekularno, mislimo na jedan posvjetovljeni diskurs, koji prati suvremene znakove vremena te može uspostaviti smislenu komunikaciju između aktera koji ne dijele jedan kohezivni jezik. Radi se o diskursu koji posjeduje veći stupanj opće razumljivosti jer se bazira na kategorijama koje su već prisutne u mnogim formama ljudskog duha. Lijepo je o inoviranju jednog takva jezika pisao Bonhoeffer pozicirajući ga na kolosijeke sekularnog diskursa. Svjestan kako "ranije riječi moraju postati nemoćne i utihnute (njem. *die früheren Worte kraftlos werden und verstummen*), misleći na klasičnu teološku argumentaciju, Bonhoeffer smatra kako će se suvremeno kršćanstvo manifestirati u molitvi i djelovanju. Precizirajući na kakav sekularni jezik misli, reći će kako "će (to) biti jedan novi jezik, možda potpuno nereligiozan, ali oslobađajući i otkupljujući, poput Isusova [...] jezik nove pravde i istine, jezik koji donosi Božji mir ljudima [...]"¹⁴

Theodor Adorno slično će objasniti nužnost promjene teološkog jezika. Napisat će kako „Ništa od teološkog sadržaja neće opstati bez preobrazbe; svaki će se sadržaj morati staviti na kušnju migracije u sferu sekularnog, profanog.“¹⁵ Iako je sama Enciklika, njezina forma i sadržaj, primjer jedne preobrazbe, kod pape Bergoglia ne radi se samo o sekularizaciji teoloških koncepata. Njegova metodologija ima i komponentu

¹⁴ Usp.: Dietrich BONHOEFFER, „Die Sprache einer neuen Gerechtigkeit und Wahrheit“, *Neue Wege: Beiträge zu Religion und Sozialismus* 58 (1964.), 241.

¹⁵ Usp.: Theodor W. ADORNO, „Reason and Revelation“, *Critical models: Interventions and catchwords* (Columbia University Press, 2005.), 136.

egzistencijalne prosudbe. Aktualnim fenomenima pristupa živo, uočava složenosti koje prethode njihovim manifestacijama te je svjestan kako je svaka teorija nepotpuna, nekompletna, a često i nekoherentna. Problem teorijskih ograničenja koja ne uzimaju u obzir složenost realnih fenomena lako se manifestira u formaliziranom pristupu unutar čijih izvanjskih postavki nije moguće razviti integralniji pristup konkretnom pojedincu. Takav aspekt teorijske isključivosti dovodi do toga da konkretni čovjek nije prepoznat u svojem ljudskom dostojanstvu. Inovirana metodologija koju zagovara papa Franjo predstavlja zanimljivu alteraciju bioetičkih uzusa i običaja. Ljudsko dostojanstvo, koje obrađuju bioetičke discipline, većinom se veže uz temeljne faze svakog života, onu početnu i završnu. Bioetika promišlja početak i kraj života, ali ljudsko dostojanstvo „unutar“ i „za vrijeme“ samog života, našeg konkretnog postojanja kao da je pomalo po strani. Upravo tu „međufazu“, u kojoj je ljudski život izložen najvećim kompleksnostima i izazovima, papa Bergoglio stavlja na pijedestal svojeg interesa. Prioritetiziranja razmišljanja o složenostima golog života te predlaganje rješenja za ublažavanje štetnih posljedica te humaniziranje ljudskih odnosa karakterizira čitav diskurs prisutan u enciklici *Fratelli tutti*. Parabola o dobrom Samarijancu predstavlja zaglavni kamen svakog razmišljanja i djelovanja o drami konkretne ljudske egzistencije. Upravo ta parabola pokazuje kako konkretnog čovjeka nitko ne prepoznaje, što znači da odudara od predefiniranih konceptualnih shema u koje se ne uklapa, te je zbog tog inicijalnog momenta neprepoznavanja svako djelovanje na njegovu korist nemoguće. Ponekad se radi o oblicima suvremenog komformizma i nelagode koju taj drukčiji izaziva kod promatrača jer je navedena konkretna osoba isključena iz najširih dinamika ljudskoga. Mehanizam (ne)prepoznavanja prisutan je u gotovo svim antropološkim odnosima, neovisno radi li se o onima individualnog, kolektivnog ili institucionalnog tipa. Egzistencijalne periferije, sintagma koju papa Bergoglio često koristi, ukazuju na ljudski život koji nije prepoznat na osobnoj razini, a zatim i unutar određenih teorijskih, vjerskih te najširih institucionalnih sustava.

2. Prema jednom novom diskursu o migracijama

2.1. Redefiniranje ideje granica

Navedeni okvir iz prvog dijela gotovo po automatizmu moguće je primijeniti na migracijske fenomene. I to ne samo na intuitivan način već se diskurs, analogan onome pape Franje, pojavljuje i u raznim

znanstvenim formama.¹⁶ Nije mjesto za donošenje ekstenzivnog pregleda navedenih oblika znanstvene spoznaje, humanistički intoniranih, ali možemo ukazati na to kako su teme koje dominiraju u navedenim djelima vezane uz strukturalno nepriznavanje migranata, zatim kritika deklarativnog kozmopolitizma, granice, koncept (ne)građana. Sve te rekurentne teme prisutne su u enciklici *Fratelli tutti*.¹⁷

Zbog svega prethodno navedenog četvrto poglavlje Enciklike, koje nosi naslov „srce otvoreno čitavom svijetu“, nikako ne predstavlja slatkorječivi naslov. Otvorenost je shvaćena kao drukčiji pristup suvremenim problemima. Papa Bergoglio unutar čitavog četvrtog poglavlja pokušava drukčije impostirati pristup suvremenim problemima.

Jedan od upečatljivih pozadinskih motiva koji su prisutni u izričaju pape Bergoglia izbjegavanje je teorijskih apstrakcija i usmjeravanja

¹⁶ Koristimo priliku uputiti čitatelja na nekoliko naslova novijeg datuma koji pokazuju relativno visok stupanj afiniteta između znanstvenog diskursa o migracijama, kozmopolitizmu te univerzalizmu s idejama koje u Enciklici donosi papa Franjo. Navedeno donosimo vođeni samo jednom metodološkom namjerom, onom pokazivanja kako se teme koje su kandidirane u Enciklici uklapaju i u suvremeni znanstveni diskurs. Nemali je broj onih koji su potpuno nefundirano papi Franji predbacivali antiintelektualizam i slične fenomene smatrajući njegov izričaj potkapacitiranim. Ukazivanjem na to kako teme koje se donose u enciklici *Fratelli tutti* posjeduju afinitet i analogiju s najsuvremenijim inter, multi i transdisciplinarnim pristupima migrantskim fenomenima, želimo samo eksplicirati kako su navedene kritike neutemeljene te predstavljaju jedan od oblika akademske i druge skleroze. Stoga, sugeriramo konzultirati: Gottfried SCHWEIGER (ur.), *Migration, Recognition and Critical Theory* (Cham: Springer International Publishing, 2021.); Thomas GAMMELTOFT-HANSEN – Ninna NYBERG SØRENSEN (ur.), *The Migration Industry and the Commercialization of International Migration* (New York: Routledge, 2013.); James D. INGRAM, *Radical Cosmopolitics. The Ethics and Politics of Democratic Universalism* (New York: Columbia University Press, 2013.); Alexander SAGER, *Towards a Cosmopolitan Ethics of Mobility. The Migrant's-Eye View of the World* (Cham: Palgrave Macmillan, 2018.); Elena FIDDIAN-QASMIYEH, *Refuge in a moving world: Tracing refugee and migrant journeys across disciplines* (London: UCL Press, 2020.).

¹⁷ Spomenute teme artikulirane su u prethodno navedenoj literaturi. No, kod češke autorice Zuzane UHDE prisutno je teorijski izrazito fundirano, ali i aktivistički intonirano razmišljanje. Stoga koristimo priliku uputi na nekoliko njezinih relevantnih djela: „Claims for global justice: Migration as lived critique of injustice“, *Challenging the Borders of Justice in the Age of Migrations* (Cham: Springer; 2019.), 183-204; „The Structural Misrecognition of Migrants as a Critical Cosmopolitan Moment“, Gottfried SCHWEIGER (ur.), *Migration, Recognition and Critical Theory* (Cham: Springer International Publishing, 2021.), 309-331. Na sličnom fonu je i knjiga *Displacement: Global conversations on refuge* (Manchester: Manchester University Press, 2020.), koju su zajednički priredili Silvia PASQUETTI i Sanyal ROMOLA.

misli i radnji prema konkretnim stvarnostima. Stoga, referirajući se na *leitmotiv* same Enciklike, onaj o shvaćanju ljudskih bića kao braće i sestara, ističe kako se ne radi samo o općenitoj ideji već o konkretnoj stvarnosti koja „nas bude iz letargije i tjeraju da stvari gledamo kroz novu prizmu te razvijamo nove odgovore“ (FT, br. 128). Deklarativni aspekt bratstva i socijalnog prijateljstva potrebno je aktualizirati *hic et nunc* razvijajući nove teorijske vidike te nudeći nove odgovore na mnoge suvremene izazove. Artikulacija navedene ideje ide postupno. Upravo spomenuta gradualnost ima elemente jedne suptilne pedagogije koja čitatelju postupno širi obzore razumijevanja. No, navedeni proces istovremeno predstavlja i teškoću jer zahtijeva revidiranja određenih bazičnih shvaćanja i razumijevanja koja se kreću u obzoru „jednog zatvorenog svijeta“ koji je skiciran već u prvom poglavlju Enciklike.

Simbolički aspekt „jednog zatvorenog svijeta“ postaje jasan na primjeru jednog realnog fenomena, onoga granica. Naime, granice predstavljaju mjesta inkluzije, u najširem smislu mjesta kontakta između ljudi i ljudskih djelatnosti, no također, predstavljaju gotovo toponime ekskluzije. Ilustracije radi, lako se prisjetiti nekontroliranog priljeva migrantske populacije na granice kako bismo si posvijestili spomenutu ekskluziju. Ili jednostavnije, isključenost se odnosi na nemogućnosti sudjelovanja u jednom stabilnijem poretku.

Upravo sam primjer granica može dobro poslužiti kao svojevrsni lakmus-test koji potvrđuje ili demantira suglasje deklarativnog shvaćanja ljudskog bratstva te onog realnog (usp.: FT, br. 129). Kada su u pitanju granice, ne radi se samo o antropološkim vizijama, koje osciliraju između deklarativnog i realnog, već i o mnogo složenijim stvarnostima društveno-političkog reda. Dobro uočavaju Rajaram i Grundy-Warr kada ističu kako granice ne predstavljaju „neutralnu liniju separacije“, već ukazuju i na različitost između važeće pravne norme i iznimke, uključivanja u zajednicu i isključivanja te razne pravne, birokratske i punitivne prakse koje se manifestiraju u kontekstu granica.¹⁸ Nick Vaughan-Williams primjerice, govoreći o granicama, konstatira kako su one svugdje prisutne u političkom životu, ali i više, one su konstituenti političkog života jer određuju unutrašnje i vanjske logike, zatim definiraju prostore inkluzije i ekskluzije te pitanja identiteta i različitosti. Stoga Vaughan-Williams navodi kako

¹⁸ Usp.: Prem KUMAR RAJARAM – Carl GRUNDY-WARR, „Introduction“, Prem KUMAR RAJARAM – Carl GRUNDY-WARR (ur.), *Borderscapes: hidden geographies and politics at territory's edge* (Minnesota: University of Minnesota Press, 2007.), ix-x.

granice nisu prirodne, neutralne ili statične, nego povijesni i politički fenomen koji se referira na pojedince i čitave populacije.¹⁹

Papa Franjo promatra granice unutar povijesno-strukturalnog okvira. S jedne strane, utjecaj povijesnih događaja na formiranje granica relativno je samorazumljiv. A strukturalni aspekt vrlo pojednostavljeno naglasak stavlja na prvenstveno strukturalne razloge koji pojedince motiviraju da emigriraju. Izrečeno na nešto plastičniji način, ako su zemlje iz kojih je najveći broj današnjih migranata zemlje poput Afganistana, Sirije, Libije, Sudana i sl., postaje jasno kako one gotovo da nemaju ni jednu trajnu institucionalnu strukturu koja štiti ljudski život. Zemlje su to u kojima je sve ono što se iz naše perspektive podrazumijeva (pravo na život, relativno pravo uživanja vlastite imovine, osnovni životni resursi pa i neka vrsta „fer šansi“ za život) gotovo nepostojeće. Pojedinci, ali i šire populacije, u tim su zemljama izloženi nemjerljivim manifestacijama brutalnosti. Ljudski život u takvim fragilnim državnim okvirima gotovo da je osuđen na onu apsurdnu sudbinu golog života, koja unutar biopolitičkog okvira označava život bez ikakve sigurnosti uslijed nepostojanja institucionalnog okvira te pratećih mehanizama zaštite.²⁰

Unatoč takvim nepovoljnim okolnostima domicilnih zemalja ili zemalja porijekla velikog broja migrantske populacije, onemogućeno im

¹⁹ Usp.: Nick VAUGHAN-WILLIAMS, *Border politics: the limits of sovereign power* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2009.), 4-8. Sam citirani autor je i na drugim mjestima analizirao problematiku granica: „Borders, territory, law“, *International Political Sociology* 2, 4 (2008.), 322-338. Ekstenzivno bavljenje navedenim fenomenom dovelo je do teorijskog određivanja nove discipline kritičkih studija granice (eng. *critical border studies*). O tome u relativno recentnom djelu: Noel PARKER – Nick VAUGHAN-WILLIAMS (ur.), *Critical Border Studies: Broadening and Deepening the Lines in the Sand’ Agenda* (New York: Routledge, 2016.).

²⁰ Biopolitički pristup fenomenima izbjeglica, koji datira još od djela Hanne Arendt i Giorgia Agambena, prisutan je u znanstvenoj i stručnoj literaturi. Ukazat ćemo na relevantna djela koja čitatelju mogu biti od koristi u detaljnijem istraživanju: Estela SCHINDEL, „Bare life at the European borders. Entanglements of technology, society and nature“, *Journal of Borderlands Studies* 31 (2016.), 219-234; Nick DINES – Nicola MONTAGNA – Vincenzo RUGGIERO, „Thinking Lampedusa: border construction, the spectacle of bare life and the productivity of migrants“, *Ethnic and Racial Studies* 38 (2015.), 430-445; Luke BRETHERTON, „The duty of care to refugees, Christian cosmopolitanism, and the hallowing of bare life“, *Studies in Christian Ethics* 19 (2006.), 39-61; Claudia ARADAU – Martina TAZZIOLI, „Biopolitics multiple: Migration, extraction, subtraction“, *Millennium* 48, 2 (2020.), 198-220; Thilo WIERTZ, „Biopolitics of migration: An assemblage approach“, *Environment and Planning C: Politics and Space* 39 (2021.), 1375-1388; Martina TAZZIOLI, *The making of migration: The biopolitics of mobility at Europe’s borders* (Sage, 2019.).

je legalno pravo na migriranje iz jednostavnog razloga što putne isprave tih zemalja gotovo da nemaju vrijednost. Uzmimo za primjer najniže rangirane putne isprave,²¹ od Afganistana, Iraka i Sirije, koje svjedoče o restriktivnom viznom režimu za državljane tih zemalja. S druge strane, radi se o zemljama čije je ratne i ine druge nedaće gotovo nemoguće koncizno opisati, čak i kada se držimo vremenskog okvira od dekadu ili dvije. No, konstanta im je da su izložene brutalnim ratnim djelovanjima, raznim tipologijama samog rata te im je u pravilu otežano legalno napuštanje vlastite zemlje.

Granice su vjerojatno oduvijek bile mjesta ekskluzije, koju u vrlo ublaženom obliku mogu iskusiti i prosječni putnici, ovisno o tome jesu li nositelji putnih isprava primjerice jedne od članica Europske Unije ili ostalih zemalja. Posjedovanje određene putne isprave ili maksimalno ubrzava prolaz, ili usporava. Za vrijeme Covid krize u kontekstu putnih restrikcija nosiocima putnih isprava određenih zemalja mobilnost je bila ograničena. Bitnija od ovih ilustrativnih elemenata ideja je Marka Saltera koji će u zanimljivom djelu *Rights of passage: The passport in international relations*²² pokazati kako putne isprave odražavaju generalno shvaćanje same svjetske politike, posebice kroz prizmu shvaćanja sigurnosti, suverenosti, građanstva te identiteta.

2.2. Kvartet djelovanja „prihvatiti, zaštititi, promovirati i integrirati“

Papa Franjo nije naivan u smislu davanja jednostavnih rješenja, koja je uostalom i nemoguće ponuditi. On govoreći o granicama, a misleći posebno na nekontroliran priljev migranata, ne definirajući pritom radi li se o migrantima, izbjeglicama ili pak tražiteljima azila, nadilazi fenomenološki okvir onoga što se manifestira i pokušava ukazati na uzroke migracija. Upravo ova etiologija migracija i traženja njihova uzroka služi kako bi se omogućilo ciljano adresiranje navedenih problema. Današnjem čovjeku, koji je dobro pod utjecajem praktičnog i pozitivističkog pogleda na svijet, ponekad i otuđenog u smislu manjka senzibilnosti za drugoga, teško je uprisutniti svu složenost koju razmišljanje o uzrocima migracija izaziva. Migracije, kao i svaki nekontrolirani priljev ljudi, izaziva različit skup stavova afektivnog reda, straha, predrasuda, nezainteresiranosti.

²¹ Referiramo se na *Henley Global Mobility Report* za drugi kvartal 2022., dostupan na poveznici: <https://www.henleyglobal.com/publications/global-mobility-report/2022-q2> (15.3.2022.). Identične podatke, u vizualno efektnej formi, donosi i <https://www.passportindex.org/byRank.php> (16.3.2022.).

²² Usp.: Mark B. SALTER, *Rights of Passage: The passport in international relations* (London: Lynne Rienner Publishers, 2003.).

Baveći se uzrocima migracija, papa Bergoglio ističe svu krhkost, fragilnost pa i potpuni kolaps mnogih od država iz kojih dolazi najveći broj imigranata.²³ Da, navodi, bilo bi idealno izbjeći migracije koje nisu nužne. No, svijet je ipak daleko od idealnog. Nužnost ili glavni motiv migracija veže se uz nemogućnost ostvarivanja uvjeta za vlastiti cjeloviti razvoj u navedenim zemljama. Dok ne postoje takve pretpostavke koji bi omogućavale neku vrstu cjelovitog razvoja u tim zemljama, naša je dužnost, oštri pomalo diskurs papa Bergoglio, poštovati pravo svakog čovjeka da pronade mjesto na kojemu će moći ostvariti sebe kao osobu. *Prihvatiti, zaštititi, promovirati i integrirati* – kvartet je koji pomaže valorizirati ljudsko dostojanstvo u svakog čovjeka migranta. Ovo nije teoretiziranje, nije čak niti jednostavni duhovni nagovor, već predstavlja mogući okvir djelovanja u odnosu na navedeno te pokazuje konkretne mogućnosti afirmacije dostojanstva svake ljudske osobe. Moguće radnje su konkretne. Vjerojatno je mnogo komformnija antropološka pozicija, ona ideološka, koja često u salonskoj maniri afirmira mnoge univerzalne vrijednosti. No, „prihvatiti, zaštititi, promicati i integrirati“ konkretne pojedince u situacijama koje nadilaze one uobičajenog reda, sigurno je mnogo veći napor i izazov. Upravo su ova četiri glagola, koji naglašavaju aktivno djelovanje, te uz potenciranje zajedničkih snaga prilikom provođenja, izazivala dosta reakcija u zapadnoj hemisferi, toj idealnoj destinaciji migranata. U nekim zemljama su dominirala, ali su u svim zemljama zapadnog svijeta u javnom diskursu bila prisutna i oprečna shvaćanja, ne-prihvatiti, ne-zaštititi, ne-promicati i ne-integrirati.

Črtica (njem. *Bindestrich*) koju je Heidegger popularizirao u filozofskom diskursu, a koju ovdje koristimo između negacije i spomenutih glagola želeći naglasiti negaciju aktivnog djelovanja, nerijetko je dominirala u javnom diskursu. U jednom takvu kontekstu „potrebe za poduzimanjem određenih potrebnih mjera“ (br. 130) činile su se kao svojevrsna tautologija bez ikakve mogućnosti realnog ostvarenja. No, recentni ratni događaji u Ukrajini pokazali su kako je moguće relativno brzo, promptno i solidarno primijeniti razne mjere zaštite golog života. Kada su u pitanju humanističke znanosti, vremenski okvir u kojima se razvija jedna teorija ili ideja gotovo da i nema pretjeranu važnost prvenstveno jer se radi o

²³ Slabe, fragilne i propale države pojmovi su iz politološkog miljea kojima je zajedničko ukazivanje na nemogućnost država da ispune minimume potrebne za siguran život. Nevezano radi li se o aspektima socijalne sigurnosti, one ekonomske, bazičnim uslugama i zaštitama koje države pružaju ili ispunjavanju ciljeva iz različitih međunarodnih agendi održivog razvoja, zajednički nazivnik je da je ljudski život poprilično ugrožen. Detaljnije o samom argumentu: Lothar BROCK – Hans-Henrik HOLM – Georg SORENSON – Michael STOHL, *Fragile states* (Cambridge: Polity, 2012.).

promatranim fenomenima koji su najčešće udaljeni od suvremenog vremena. Nešto jednostavnije rečeno, da li se određena ideja razvije prvog ili posljednjeg u mjesecu, nema pretjeranu važnost jer je predmet istraživanja humanističkih znanosti najčešće relativno udaljen od suvremenosti. No, na primjeru razvoja ovog članka moguće je demantirati navedenu opasku. Početak agresivnog sukoba u Ukrajini, koji posjeduje sve karakteristike rata, donosi jednu novu paradigmu odnosa prema migracijama i migrantima. Da je ovaj članak finaliziran prije navedenog događaja, ne bismo imali dovoljno empirijskih i realnih elemenata govoriti afirmativno o radnjama koje je predložio papa Bergoglio, a koje bi imale za cilj olakšati i ublažiti monstruoze ratne posljedice za konkretne egzistencije. Prije nego kompariramo konkretne radnje, koje su se pokazale vrlo funkcionalne a i relativno humane u odnosu na izbjeglice iz Ukrajine, moramo istaći generalnu napetost u odnosu na (ne)kontrolirane migrantske tokove posljednjih godina.

Inspirirajući se Guardinijevom teorijom polarnog suprotstavljanja, papa Bergoglio na temelju nje promatra mnoge stvarnosti koje se pokazuju kao suprotstavljene. Bez detaljnije analize same Guardinijeve ideje, čini nam se kako sljedeći citat pomaže: „Teorija suprotstavljanja je teorija konfrontacija, koja se ne događa kao borba protiv neprijatelja, već kao sinteza jedne plodne tenzije, tj. kao stvaranje konkretnog jedinstva.“²⁴ Navedeni pristup pokazuje kako se pristup inherentan čitavoj Enciklici ne može smatrati jednostavnim i naivnim oblikom promišljanja. Radi se naime o metodološkoj opciji koja želi povezati suprotstavljene stvarnosti, ne izbjegavajući uvijek prisutne konfrontacijske dinamike, ali također inkorporirajući ih u jednu harmoničnu cjelinu. Navedeno postaje očito kada papa Bergoglio analizira suodnos lokalnog i univerzalnog, a u kontekstu izazova migracija. Afirmirajući vrijednosti lokalnog, vrednujući „ljubav prema lokalnom (br. 143)“, istovremeno kritizira „opsesivni lokalizam“ te „lokalni narcizam“ (br. 146). Papa Franjo kao da je svjestan opasnosti zatvaranja u „skučenosti uma i srca (br. 147)“ koje odražavaju naše vlastite konceptualne sheme koje gube potpuno iz vida „univerzalni obzor (br. 146). Istovremeno se kritički osvrće na „apstraktni globalizirani univerzalizam (br. 142)“ te lažnu otvorenost prema njemu (br. 147).

Ne radi se ovdje toliko o teorijskim izazovima, koliko o tome kako na primjeru migranata povezati dimenzije lokalnog i univerzalnog.

²⁴ Navedeni citat preuzet je iz pisma Romana Guardinija Jacobu Laubachu iz 21.11.1967., dostupan u Guardinijevim sabranim djelima (*Opera omnia, vol. I. Scritti di metodologia filosofica* (Morcelliana, 2007.), 22), koje su priredili Silvano ZUCAL, Hanna-Barbara GERL-FALKOVITZ i Michele NICOLETTI.

Suvremeni fenomeni predstavljaju i institucionalni izazov. Kako integrirati ljude u jedan drukčiji društveni poredak? Kako valorizirati njihovu singularnost, posebnost, pojedinačnost i s tim u vezi ljudsko dostojanstvo? Kako proširiti shvaćanja države i usmjeriti ljudske radnje prema, kako je zove, „ljudskoj obitelji“? Kako smanjiti socijetalne napetosti koje su uvijek prisutne i dodatno potencirane u kriznim trenucima? Kako nadići onu tako tipičnu, a opet tako nehumanu, podjelu na manjinu i većinu, na građane prvog i drugog reda?

On predlaže redefiniranje koncepta građanina. Papa Bergoglio smatra kako je potrebno primijeniti koncept državljanstva koji se „temelji na jednakosti prava i dužnosti prema kojima svi uživaju pravdu“. Zato, smatra, „prije je potrebno u našim društvima uspostaviti koncept punog državljanstva i odbaciti isključujuće korištenje izraza manjine, koji stvara osjećaje izdvajanja i manje vrijednosti“ (br. 131). Svjestan je kako se podjelom na manjinu i većinu „utire put neprijateljstvu i razdoru“ (br. 131).

Papa Franjo vjeruje da je moguće i drukčije. Konkretnu potporu njegovim idejama pronašli smo u solidarnim radnjama šire međunarodne zajednice, i posebice Europske Unije, kada je u pitanju prihvat izbjeglica iz Ukrajine. Naime, smjernice iz br. 130, koje odražavaju već postojeće najbolje prakse vezane uz zaštitu migrantskih populacija iz međunarodnog i humanitarnog prava, činile bi se kao zgodan skup riječi bez šire mogućnosti aktualizacije. Naime, poznat nam je bio ambivalentan i neujednačen stav Europske Unije i samih članica prema migrantskoj krizi te ideje o povećanju broja izdanih viza i pojednostavljivanje njihova odobravanja. Zatim, usvajanje pokroviteljstva za pojedince i zajednice, otvaranje humanitarnih koridora za najugroženije izbjeglice te pružanje odgovarajućeg i pristojnog smještaja uz jamstvo osobne sigurnosti. Kriza u Ukrajini pokazala je brzo, pragmatično, solidarno i institucionalizirano humanitarno djelovanje unutar europskog prostora. Kako inače zaštititi i relativno brzo apsorbirati gotovo 4 milijuna izbjeglica u nešto manje od mjesec dana? Kako je moguće organizirano usmjeriti jedan takav migrantski val i vrlo ga lako apsorbirati u europski prostor?²⁵

²⁵ Nadilazilo bi opseg ovog članka usporediti smjernice iz enciklike *Fratelli tutti* s recentnom normativom i djelovanjem Europske Unije. No, ipak ćemo uputiti na uspoređivanja smjernice s Provedbenom odlukom Vijeća (EU) 2022/382 o utvrđivanju postojanja masovnog priljeva raseljenih osoba iz Ukrajine u smislu članka 5. Direktive 2001/55/EZ koja ima učinak uvođenja privremene zaštite (navedeno je dostupno u Službeni list Europske unije 65 (21.3.2022.)). Tekst je impostiran aktivno i provedbeno te se bavi konkretnim solidarnim radnjama, zaštitom, integracijom, pravom na slobodno kretanje neovisno o izdanim boravišnim dozvolama. Pohvalne su navedene radnje, zasigurno, te pokazuju kako solidarno djelovanje može biti

Iako je neprecizno karakterizirati kolektivne radnje koristeći etičke kategorije, ipak nam se čini kako bi se europska reakcija mogla smatrati dobrom i solidarnom. Ostavljajući po strani same motive, za potrebe ovog rada dovoljno bi bilo istaknuti da se navedene pozitivne prakse uklapaju u viziju *globalnog upravljanja* (eng. *global governance*) (br. 132), koje se u slučaju prihvata izbjeglica iz Ukrajine pokazalo funkcionalnim te je sinergija nacionalnih, transnacionalnih i međunarodnih aktera pokazala konkretnu mogućnost djelovanja.

Korištenje, stilski gledano, jednog politološkog stila te komparacija ideja prisutnih u br. 130 s relativno harmoniziranim djelovanjem Europske Unije i ostalih međunarodnih aktera, imalo je za cilj ukazati na činjenicu da Papa Bergoglio daje jedan sasvim konkretan prijedlog na migrantske izazove. Naime, sve ono što je zaživjelo u ukrajinskoj krizi, već je zaživjelo na teorijskom planu nakon enciklike *Fratelli tutti*, koja nije stvorila *ex nihilo* navedeni okvir djelovanja, već je preuzela i afirmirala najbolje postojeće prakse. Nemoguće bi bilo posvetiti se svakom aspektu Enciklike na ekstenzivan način. Nije doduše ni potpuno u redu prenijeti samo određene aspekte. Aktualni primjer iz Ukrajine služi nam kao okvir u kojemu postaje jasno kako ideje iz Enciklike mogu dobivaju tangibilni smisao te način na koji mogu biti aktualizirane. Naime, integriranje ljudi odražava „novi koncept državljanstva koji se „temelji na jednakosti prava i dužnosti prema kojemu svi uživaju pravdu“ (br. 131). A odgovor na masivne fenomene ne može nego biti zajednički (br. 132.). Svjestan je papa Bergoglio multilateralosti svijeta te potrebe za globalnim upravljanjem.

Zaključak

Prepoznavanje. Bavljenje kritičkim elementima društvene zbilje i povezanim individualnim dramama prisutno je u znanstvenom i javnom diskursu, no često umjereno dozirano i u službi neke teorije. Stoga mnogi od fenomena „golog života“, poput marginaliziranih, obespravljenih, sudbina migranata i sl. nisu na adekvatan način reprezentirani u teorijskom diskursu. Prioritetiziranje navedenih tema s margina, s „periferija egzistencija“,

efikasno i humano. Ostaje nam sa žaljenjem konstatirati kako se Provedbena odluka bazira na Direktivi Vijeća 2001/55/EZ od 20. srpnja 2001. o minimalnim standardima za dodjelu privremene zaštite u slučaju masovnog priljeva raseljenih osoba te o mjerama za promicanje uravnoteženih napora država članica pri prijehu i snošenju posljedica prijeha tih osoba. Puna implementacija, plod političkog dogovora, dogodila se tek nakon više od dvije dekade, koje su i same obilježene migrantskim valovima.

pogotovo kada dolazi od jednog Pape, ima značajnu javnu funkciju egzemplarnog tipa. Enciklika *Fratelli tutti* prepoznaje konkretne individue koje često u raznim sustavima ljudskog duha naprosto nisu prepoznate. Radi se, po našem shvaćanju, o svojevrsnoj apologiji marginaliziranih. Apologetska uloga ne sastoji se samo u traženju dubljih uzroka koji dovode do plejade marginaliziranih ili do predlaganja rješenja već u uzdizanju tema s margina na razinu javnog diskursa. Teme koje papa Bergoglio kandidira kao relevantne plod su dubokog čitanja duha i znakova vremena, s jedne strane, te evanđeoskog orijentira u vidu milosrdnog Samaritanca koji pokazuje imperativ prepoznavanja i djelovanja.

Kritička metoda. "Ako se jedno pitanje uopće može postaviti, onda se na njega može i odgovoriti", riječi Ludwiga Wittgensteina iz djela *Tractatus Logico-Philosophicus*, čine nam se tako prikladnima. Naime, usuditi se postaviti pitanje o marginalnim fenomenima te kritičkim točkama kako individualnih egzistencija, a tako i društveno-političke zbilje, gotovo da samo po sebi pokazuje kritički aspekt o kojemu smo prethodno detaljno govorili. Formuliranje pitanja, problematiziranje te pokušaj davanja odgovora i konkretnih smjernica, karakteristika je diskursa pape Franje.

Migracije. Ratni primjeri koji odražavaju izvanredna stanja pokazuju također i besplatnost, shvaćenu kao „sposobnost činiti neke stvari zato što su jednostavno dobre“ (br. 139). Pišući ovo, pozadinski se referiramo na prihvat izbjeglica iz Ukrajine koji potvrđuje shvaćanje kako se u ratnim okolnostima, potpuno negativnima, kao amortizirajući mehanizam razvijaju i razni oblici pozitivnog djelovanja. Mišljenja smo kako papa Franjo želi da ove solidarne radnje ne budu vezane samo uz ratni kontekst, onaj izvanredne situacije, već da bude prisutan kao konstanta u širim društvenim dinamikama. U tom smislu napisat će kako će „samo društvena i politička kultura koja uključuje besplatno prihvaćanje imati budućnost (br. 141)“. Odnos prema migracijama, najšire shvaćenim, u misli pape Bergoglia jednostavan je i bazira se na kvartetu djelovanja „prihvatiti, zaštititi, promovirati i integrirati“ te, uvažavajući inherentne složenosti, pokazuje kako domena ljudskog djelovanja ima humanizirajući i solidaran potencijal. O njegovoj aktualizaciji ovisi budućnost svake društvene i političke kulture.

A CERTAIN ASPECTS OF CRITICAL THEORY OF MIGRATION IN THE ENCYCLICAL FRATELLI TUTTI

Summary

This paper, on Critical Theory of Migration in the Encyclical Letter Fratelli tutti, is divided into two sections that are interdependent and related: the methodological-theoretical and the praxeological. The advanced perspective that Pope Bergoglio has developed seeks to minimize the boundaries between theory and practice by emphasizing the intersections of these two cognitive phenomena.

The first section of the paper sets out to offer contributions to the methodological framework of the encyclical, emphasizing an active approach to the work itself, the importance of secular discourse and existential judgment, and a critical approach to the phenomenon of migration.

The second section looks at various phenomena related to migration, questioning established concepts such as citizenship and affirming the need for global governance of these phenomena. Praxeologically formulated, the second section emphasizes community values, such as recognition and solidarity, which, by affirming the values of a particular person, simultaneously disavow inhumane domestic and international strategies, which often manifest themselves in response to migratory phenomena.

Key words: *Pope Francis, Fratelli tutti, critical theory of migration, borders, citizenship, global governance.*

Translation: Pavle Mijović and Kevin Sullivan